

**REGULAMIN I INSTRUKCJA
DLA SĄDU BISKUPIEGO
SANDOMIERSKIEGO**

**WYDANE
PRZEZ J. E. BISKUPA
WŁODZIMIERZA JASIŃSKIEGO**

DNIA 12 GRUDNIA 1932 R.

32402

**Z BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SANDOMIERSKIEGO**

**SANDOMIERZ
1933.**

Z BIBLIOTEKI
SEMINARIUM
SANDOMIERSKIEGO

**REGULAMIN I INSTRUKCJA
DLA SĄDU BISKUPIEGO
SANDOMIERSKIEGO**

**WYDANE
PRZEZ J. E. BISKUPA
WŁODZIMIERZA JASIŃSKIEGO**

DNIA 12 GRUDNIA 1932 R.

**SANDOMIERZ
1933.**

WYDZIAŁ
HISTORII I
SPOŁECZNA

ROZPISKA
DIAŁA
SPOŁECZNA

WYDAWE

WYDZIAŁ
HISTORII I
SPOŁECZNA

WYDZIAŁ
HISTORII I
SPOŁECZNA

WYDZIAŁ

1.

Regulamin dla Sądu Biskupiego pierwszej instancji Diecezji Sandomierskiej.

1. Sąd Biskupi pierwszej instancji Diecezji Sandomierskiej do spraw karnych, spornych i małżeńskich stanowią: **Oficjał, Vice-Oficjał, Sędziowie Synodalni i Prosynodalni**, z których jeden mianowany będzie **Audytorem Sądu, Promotor Sprawiedliwości, Obronca Sakramentu Małżeństwa i Notariusz.**

2. Do **Oficjała Sądu** należy:

a) **czuwać nad Kancelarią i wszelkimi czynnościami Sądu**, ażeby wszystko w Sądzie odbywało się podług kanonów zawartych w IV księdze Kodeksu Prawa Kanonicznego: „De Processibus” (1552 - 2194 włącznie), a w sprawach karnych nadto podług kanonów zawartych w księdze V tegoż Kodeksu: „De delictis i poenis” (2195 - 2414 włącznie), które mają na celu dobro Kościoła i stron, mających ufnąć w sprawiedliwość, prawość i miłosierdzie Sądów Duchownych;

b) **otwieranie korespondencji przysłanej do Sądu, przeczytanie jej, wydawanie niezwłocznie decyzji Notariuszowi i dopilnowanie, ażeby w swoim czasie i w sposób właściwy była załatwiana;**

c) **przyjmowanie spraw sądowych i decydowanie, czy sprawa podana kwalifikuje się do prowadzenia jej w Sądzie. W razie, gdy podanie sprawy sprawiałoby trudności co do jej przyjęcia, podanie to winien Ks. Oficjał pozostawić do rozpatrzenia na sesji administracyjnej Sądu;**

d) **naznaczenie referentów do spraw poszczególnych i Sędziów per turnum, nie wyłączając siebie, na posiedzenia sądowe, a także terminów dla spraw przyjętych i będących w biegu.**

e) **naznaczenie delegacji do spraw bieżących poza Sandomierzem;**

f) **przewodnictwo w Trybunale Kolegjalnym, o ile sobie Ordynariusz Diecezji nie zastrzeże jakiej sprawy (kan. 1573 § 2);**

3. Do **Vice-Oficjała** należeć będzie zastępstwo **Oficjała.**

4. **Powinnością zaś wszystkich Sędziów Sądu: Oficjała, Vice-Oficjała, Sędziego z urzędu i w razie konieczności wybranego Sędziego Synodalnego lub Prosynodalnego będzie:**

a) brać udział wspólnie w sesjach trybunału sądowego i posiedzeniach administracyjnych Sądu;

b) per turnum prowadzić wyznaczone sobie sprawy na posiedzeniach sądowych;

c) zapoznać się ze sprawą po jej zamknięciu, przed jej wyrokowaniem;

d) zreferować stan sprawy powierzonej sobie na sesji sądowej, mającej wydać o niej wyrok;

e) przy wyroku decydujący swój głos podawać piśmiennie z motywami, by mógł być złożony do aktów sprawy;

f) wszyscy sędziowie na wszelkiego rodzaju posiedzeniach sądowych mają indywidualny głos, a wszelką na nich sprawę rozstrzygają większością głosów.

5. W razie potrzeby wybrany przez Oficjała Sędzia Synodalny lub Prosynodalny wnień być przez Kancelarję Sądu w swoim czasie zawiadomiony o terminie i czynności, jaką ma spełniać.

6. Do trybunału kolegjalnego należeć będą sprawy:

a) o ważności święceń kapłańskich;

b) o ważności Sakramentu Małżeństwa;

c) o mieniu i prawach Kościoła Katedralnego;

d) kryminalne kapłanów i

e) ze względu na obecne trudne warunki społeczne, sprawy separacyjne małżonków.

7. Sesje administracyjne Sądu odbywać się będą przynajmniej raz na miesiąc, a na nich odbywać się będzie:

a) naznaczenie adwokata w sprawach karnych lub przyjętych od biednych;

b) rozpatrzenie podania, co do przyjęcia którego Oficjał miał wątpliwości;

c) dopuszczenie nowych dowodów, w sprawach których akta zostały opublikowane a nawet w sprawach małżeńskich de nullitate vinculi po wydaniu wyroku (1989).

8. Promotor sprawiedliwości, jako obrońca praw i przywilejów kościelnych ma bronić dobra powszechnego w sprawach cywilnych i karnych, ścigać przestępstwa, czuwać nad karnością i starać się, by prawa kościelne były w całej pełni uszanowane;

a) przyjmuje doniesienia przeciw podejrzanym o występki;

b) on wyłącznie wnosi skargę kryminalną do Sądu, gdy przekona się, że zarzuty są uzasadnione (1934).

9. W Sądzie promotor sprawiedliwości:

a) może przedkładać artykuły prawa i stawiać pytania, które jednak mają być skierowane do Sędziego (1745);

b) może przedstawić świadków, jeżeli tego wymaga sprawa (1759);

c) na jego żądanie strona winna złożyć przysięgę celem uzupełnienia wywodów (1830);

d) może zaskarżyć ważność małżeństw, jeżeli jest zawarte z przeszkodą publiczną;

e) po ogłoszeniu wyroku może wnieść apelację lub zaskarżenie nieważności do wyższej instancji (k. 1879 i 1897);

f) może prowadzić w Sądzie sprawę nawet wtedy, kiedy powód, jako oporny, nie zjawi się (k. 1850);

g) winien być zapytany o zdanie, gdy po ogłoszeniu zeznań świadków ci sami mają być jeszcze raz przesłuchani lub nowi przedstawieni (1786);

h) ma prawo głosu przy wyborze rzeczoznawców (1793);

i) wypowiada swoje zdanie, gdy w sprawie spornej strony przedstawiły nowe dowody lub gdy sędzia wyda zarządzenie ze szkodą stron (k. 1856);

k) przy decyzji i orzeczeniu ma być wymieniony (1874);

l) strony mogą go wykluczyć (k. 1613).

10. obrońca węzła małżeńskiego, który również jest obrońcą wyższych święceń, może być ustawiony albo do wszystkich spraw, albo też do jakiejś sprawy w szczególności.

11. obrońca węzła:

1) musi brać udział w procesie małżeńskim;

a) kiedy idzie o unieważnienie małżeństwa;

b) kiedy idzie o przeprowadzenie dowodu, że małżeństwo jest niespełnione;

c) kiedy idzie o powody do udzielania dyspensy od małżeństwa niespełnionego.

2) musi również brać udział w procesie, gdy toczy się sprawa ważności święceń kapłańskich albo obowiązków związanych ze święczeniami (k. 1993).

12. Wogóle obrońca W. M.:

a) winien słowem i pismem bronić ważności małżeństwa albo dowodzić jego spełniania, w tym celu ma posługiwać się wszelkimi prawnymi środkami, jakie uważa za stosownie do obrony ważności małżeństwa;

b) ma prawo zawsze i w każdym stadium procesu wglądać w akta danej sprawy, chociażby nie były ogłoszone;

c) może żądać przedłużenia terminów celem przygotowania aktów.

d) może żądać, by powołano nowych świadków, lub też by już zbadani uczynili nowe lub dodatkowe zeznania;

e) po ukończeniu procesu i po ogłoszeniu tegoż ma prawo czynić swoje uwagi i żądać, ażeby sporządzono nowe akta w myśl jego wskazań, chyba że sprzeciwi się temu jednogłośnie trybunał;

f) należy mu się egzemplarz obrony na piśmie (k. 1863 § 2).

13. W szczególności obrońca Węzła:

a) ma być obecny przy przesłuchaniu stron, świadków i rzeczoznawców;

b) winien być przez Sąd wzywany pod rygorem nieważności akt za każdym razem, gdy prawo wymaga jego obecności, czego dowód winien być w aktach (1587);

c) ma przygotować i wręczyć Sędziemu zapieczętowane pytania w danej sprawie, Sędzia może je otworzyć dopiero przed przesłuchaniem stron (1745). Podczas sprawy może się zwrócić z dodatkowymi pytaniami za pośrednictwem Sędziego (1773);

d) służy mu prawo zażądać w danej sprawie rzeczoznawcy (1981);

e) ma rozpoznawać dokumenty, jakie strony przedkładają i wogóle brać pod uwagę rozmaite życzenia stron. Może się na nie zgodzić lub je odrzucić.

f) przed decydującym orzeczeniem winien złożyć oświadczenie, że sprawa jest już dojrzała do wydania wyroku;

g) od wyroku I-ej instancji ma obowiązek wnieść apelację do wyższego trybunału;

h) od wyroku II instancji również może apelować, kiedy jest przekonany, że nieprawne są powody, na których Sędzia oparł wyrok nieważności (k. 1879, 1986, 1991),

i) musi być wezwany nawet wtedy, gdy Ordynarjusz per modum decisionis może wydać wyrok o nieważności małżeństwa (1990);

k) przysługuje mu prawo sprzeciwu, gdy Sędzia odrzucił podanie stron (1709), — gdy świadkowie ponownie mają być przesłuchani (1786), — gdy idzie o rzeczoznawców (1793 § 2);

l) może żądać od stron przysięgi uzupełniającej (1830).

14. Obrońca ważności święceń kapłańskich ma te same prawa i obowiązki, jak obrońca węzła małżeńskiego.

1) Pytania te powinny być ułożone z uwzględnieniem specjalnych okoliczności, na jakie ma zeznać poszczególny świadek.

15. Notariusz Sądu Biskupiego Sandomierskiego mianowany jest do wszystkich spraw Sądu i do prowadzenia kancelarii sądowej. Przed rozpoczęciem swych czynności składa przysięgę prawem przepisaną.

16. Obowiązki Notariusza Sądu są następujące:

- a) ma być obecny przy wszystkich czynnościach sądowych i spisywać ustne zeznania zawiązanych do Sądu stron i świadków;
- b) sporządzać akty złożonej przysięgi;
- c) sporządzać i podpisywać pozwy i wyroki;
- d) za pozwoleniem Oficjała może wydawać kopje aktów sądowych i dokumenta Sądowi przedstawione.

17. Obowiązki Notariusza jako prowadzącego kancelarię są:

- a) przyslaną pocztę odebrać z Kurji, przedstawić Oficjałowi, wciągnąć ją do raptularza i spełnić decyzję co do niej Oficjała;
- b) załatwiać wszelką korespondencję sądową i po podpisaniu takowej przez siebie i Oficjała wysłać pod wskazanym adresem (ważniejszą korespondencję wysłać za recepisem zwrotnym);
- c) prowadzić księgę ewidencyjną postępu spraw bieżących i przedstawiać Oficjałowi sprawy do nadania im dalszego biegu;
- d) w swoim czasie przed wyrokowaniem doręczyć sprawę Sędziemu - referentowi, a następnie i Sędziom, którzy mają brać udział w jej wyrokowaniu;
- e) po ukończeniu sprawy Sędziowie składają umotywowane opinie Notariuszowi dane przy jej wyrokowaniu, a Notariusz przygotowuje materiał do wyroku i takowe przedstawia Oficjałowi;
- f) przyjmować interesantów, zgłaszających się do Sądu i w razie potrzeby skierowywać ich do Oficjała,
- g) utrzymywać wszystkie akta spraw sądowych w należyłym porządku, a mianowicie:

a) pojedyncze arkusze aktów winny być liczbowane, wszystkie do sprawy, a każdy z nich ma być zaopatrzony podpisem Notariusza i pieczęcią trybunału (1643 § 1),

b) po ukończeniu lub przerwaniu sprawy, akta jej należy zamknąć podpisem Notariusza i Oficjała (1643 §2),

c) jeżeli w aktach jest wymagany podpis stron, lub świadków, którzy nie umieją pisać lub nie chcą tego uczynić, należy to uwydatnić w aktach, a w ich zastępstwie Sędziego i Notariusz mają stwierdzić własnym podpisem, że dane pismo stronom lub świadkom zostało dosłownie odczytane i, że nie chciały lub nie mogły go podpisać (1643 § 3),

d) powyższe odnosi się również i do skargi, którą powód niepiśmienny nie mający swego prokuratora właściwego, pragnie wnieść do Sądu (1717 § 1);

e) w razie apelacji należy wysyłać wszystkie akta i dokumenty sprawy z dokładnym ich wykazem, a w razie potrzeby z ich odpisem i tłumaczeniem, poświadczonem przez siebie (za zwrotnym recepisem pocztowym);

f) po ukończeniu procesu akta winien przechowywać w zamknięciu w archiwum Kurji (379). Pisma anonimowe i oszczercze winny być zniszczone (k. 1645);

g) bez pozwolenia Oficjała nie wolno Notarjuszowi wydawać samych akt lub i ich odpisów;

h) sporządzone akta sądowe przez Notarjusza mają charakter dokumentów publicznych (373 § 1);

i) Sędziemu delegowanemu Sąd wyznacza notarjusza lub daje mu prawo wyboru takowego;

k) ze słusznych powodów stronom przysługuje prawo ekscepcji Notarjusza (1614 § 3).

18. Do każdej sprawy mogą strony przyjąć sobie adwokata, który w sprawach kryminalnych jest konieczny tak, że gdyby pozwany nie miał go, to Sędzia winien mu go naznaczyć (1655 § 1).

19. Adwokatem w Sądzie kościelnym może zostać tylko katolik praktykujący, pełnoletni, doktor prawa kanonicznego lub prawnik rutynowany (k. 1657, Stat. Diec. 290), aprobowany przez miejscowego Ordynarjusza.

20. Ordynarjusz może aprobować adwokata ogólnie, bezterminowo, do wszystkich spraw, albo na pewien okres czasu, lub tylko do poszczególnej sprawy (1658 § 2).

21. Adwokat wnoszący prośbę do Ordynarjusza o mianowanie go przy Sądzie diecezjalnym, winien do prośby dołączyć krótkie curriculum swojego życia, świadectwa odbytych studjów, świadectwo moralności od swojego proboszcza i zobowiązanie, że równocześnie nie będzie występował w sądach akatolickich (Stat. Diec. 290 § 2).

22. Adwokatem może być mianowany kapłan diecezjalny (k. 139 § 3).

23. Stronom biednym Ordynarjusz wynacza adwokata (Stat. Diec. 290 § 3).

24. Sędzia z ważnej przyczyny może usunąć adwokata z urzędu lub na prośbę stron. Może to również uczynić i strona. (k. 1666.)

25. Adwokat nie może być świadkiem w tej samej sprawie, której bronił, a ma nawet odmówić zeznań, gdyby był pytany o te kwestje, o których dowiedział się od klienta.

26. Adwokat może być jednocześnie i pełnomocnikiem strony i wtedy przedstawia w Sądzie osobę powoda lub pozwanego (k. 1656).

27. Strona może ustanowić tylko jednego pełnomocnika.

28. Pełnomocnictwo musi być sporządzone pisemnie i podpisane przez mocodawcę z dokładnym oznaczeniem miejsca, dnia, miesiąca i roku. Jeżeli mocodawca nie umie pisać, wtedy w jego imieniu pełnomocnictwo ma podpisać proboszcz albo notariusz albo dwóch świadków, których własnoręczność podpisu zaświadczy proboszcz (k. 1660).

29. Jeżeli pełnomocnik nie miał upoważnienia, wyrok jest nieważny (k. 1874 n. 2).

30. Pełnomocnik nie może być świadkiem w sprawie sobie powierzonej (k. 1757 § 3) i nie może składać przysięgi (k. 1316, 1746).

31. Pełnomocnik może być usunięty w każdej chwili przez sędziego lub mocodawcę (k. 1664, n. 1).

32. Po ustąpieniu pełnomocnika bez względu na to, czy to dobrowolnie, czy został usunięty, instancja sądowa tak długo jest przerwana, dopóki strona sama osobiście nie stawi się do Sądu lub też nie zamianuje nowego zastępcy (k. 1735, 1733, n. 2)

33. Celem doręczenia aktów sądowych i egzekucji wyroków ustanowiony jest w Sądzie woźny, który powinien być człowiekiem roztropnym i uczciwym (k. 1591).

34. Akta sporządzone przez woźnego mają charakter wiarygodności publicznej (1593, 1717).

35. Jeżeli strony lub świadkowie mieszkają poza Sandomierzem, wezwania ich należy kierować za pośrednictwem urzędów magistrackich lub gminnych.

36. Woźny sądowy ma też czuwać nad porządkiem sal sądowych.

37. Kancelarja sądowa posiadać winna krucyfiks, księgę Ewangelji, Kodeks Prawa Kanonicznego, podobiznę Ojca św. i Pasterza Diecezji.

38. Kancelarja sądowa czynną będzie codzień od godz. 9 do 13 i od 16 do 18, za wyjątkiem niedziel i świąt kościelnych i państwowych, Wigilji Bożego Narodzenia i następnych 3 dni, również 3 dni Wielkiego Tygodnia i świąt Wielkanocnych, świąt

Papieskich i Biskupich. Ferje letnie trwać będą od 1 lipca do 31 sierpnia włącznie (1636 i 1637).

39. Gdy Notarjusz Sądu będzie z jakiegokolwiek przyczyny w Sądzie nieobecny, zastępować go będzie funkcjonarjusz naznaczony przez Ordynarjusza.

40. W czasie feryj letnich interesanci w sprawach niecierpiących zwłoki winni się zgłaszać do Kurji Diecezjalnej.

2.

Instrukcja do prowadzenia procesów w Sądzie Biskupim I instancji Diecezji Sandomierskiej.

1. Proces rozpoczyna podanie skargi wniesionej do Sądu (1706).

2. Skarga winna być wniesiona na piśmie, którą w sprawach karnych przedstawia promotor (1956), a w sprawach cywilnych strona lub pełnomocnik.

3. Gdy strona nie umie pisać, może ją wnieść ustnie, ale wtedy Oficjał poleci Notarjuszowi, ażeby żądanie strony napisał, a strona skargę tę za swoją uznała.

4. Podanie do Sądu winno zawierać:

- a) tytuł Sądu, do którego jest sprawa wniesiona;
- b) przedmiot sprawy treściwie i dokładnie określony;
- c) w uporządkowany sposób całość sprawy, a najprzód sam fakt, zasadę prawną sprawy, wysnute wnioski i samo żądanie;
- d) w końcu podpis powoda lub pełnomocnika z imieniem i nazwiskiem, prawne zamieszkanie powoda, a nadto dzień, miesiąc i rok (k. 1708).

5. Gdy Oficjał przekona się, że sprawa wniesiona należy do kompetencji Sądu i że powód w Sądzie może występować, przyjmie skargę, w przeciwnym razie ją odrzuci, podając przyczynę odmowy (k. 1608 i 1609).

6. Gdy Oficjał uzna za stosowne, to sprawę podaną przedstawi do rozstrzygnięcia na sesji administracyjnej.

7. Gdy skarga zostanie przyjęta, wtedy Oficjał wyznacza stronom termin do stawienia się i posyła im wezwanie do Sądu, według załączonych form.

8. Pozew doręcza stronom woźny Sądu, który winien oznaczyć w odpowiednim miejscu pozwu, kiedy takowy doręczył, a strona czy go przyjęła, czy nie (1721, 1722).

9. Jeżeli woźny nie może doręczyć wezwania, można takowe skutecznie przez ks. proboszcza, lub pocztę, za pośrednictwem magistratu właściwego lub gminy.

10. Pozwany, który nie chce przyjąć wezwania, co winno być przez wręczającego zaznaczone, ma być uważany za pozwanego prawnie.

11. Jeżeli miejsce pobytu pozwanego jest nieznanne i pomimo poszukiwania nie można go znaleźć, należy go wezwać za pomocą publicznego edyktu. Edykt ten winien być przybity na drzwiach Sądu Biskupiego na tak długi czas, jaki Sędzia uważać będzie za stosowny. Nadto wezwanie to należy umieścić w jakimś czasopiśmie.

12. Samo wezwanie stron do Sądu jest pierwszym aktem działalności Sądu.

13. Skarga kryminalna wygasa ze śmiercią oskarżonego, a przedawnienie jej następuje od upływu czasu użytecznego do wniesienia skargi (1702).

14. Kwalifikowane przestępstwa przeciw VI i VII przykazaniu przedawniają się po 5 latach, a występki symonji, albo zabójstwa po 10 latach (727 i 1703).

15. Sprawy o ważność małżeństwa nie ulegają nigdy przedawnieniu i nie przechodzą do spraw już osądzonych (in rem iudicatum 1989).

16. W terminie stawienia pozwanego do Sądu jest czas odpowiedni do czynienia przez niego wszelkiego rodzaju dozwoływanych prawem ekscypcyj (1628 i nast.)

17. Gdy strony na wezwanie Sądu przybędą, Sędzia wezwie przed siebie strony, przedstawi powód skargi i postara się z sobą je pojednać. W sprawach małżeńskich o separację do pojednania małżonków należy użyć wszelkich możliwych do tego środków.

18. Jeżeli nastąpi pojednanie stron zwaśnionych, przez to samo i sprawa sądowa upada.

19. Jeżeli nastąpi pojednanie małżonków w sprawach o nieważność małżeństwa, wtedy Sąd sporządzi protokół i postara się o wyjednanie dyspensy potrzebnej do rewalidacji.

20. Jeżeli pojednanie stron nie nastąpi, trzeba to umieścić w protokole i przystąpić do przesłuchania stron po złożeniu przez nie przysięgi. W sprawach kryminalnych i separacyjnych nie składają przysięgi.

21. Najpierw przesłuchaną będzie strona wnosząca skargę w ten sposób:

a) po ustąpieniu strony pozwanej sędzia zbierze generalia co do osoby, odczyta skargę i zapyta, czy podanie jest powoda (dki) własne, czy przy niem obstaje, czy niema co w podaniu zmienić, dodać albo ująć;

b) następnie treści zarzuty, sprowadzając je do kilku krótko i kategorycznie unormowanych twierdzeń (positiones), które stronie zadawać będzie, a odpowiedzi protokółarnie spisane zostaną, przekładając na każdą pozycję dowody i świadków;

c) w końcu zeznania swoje, przez notariusza spisane, głośno przez tegoż odczytane, strona podpisze.

22. Po tej czynności sędzia zapozwie stronę oskarżoną. Zbierze generalia co do osoby, przeczyta jej skargę strony powodowej, zapytując po odpowiedzi ad generalia, czy takowe przyznaje lub zaprzecza. Jeżeli który zarzut przyzna (confessio), to w procesie o separację małżeńską przyznanie to służy jako dowód, jak we wszelkich sprawach cywilnych i karnych (1747, 2197), chyba, że co do przyczyny separacji jest w zeznaniach stron niezgodność. Przyznanie w sprawach o nieważność małżeństwa niema powyższej wartości, chyba że ma miejsce wtedy, gdy jest za ważnością małżeństwa (Vidal V. 836).

23. Przysięga na fakt dokonany w sprawach kryminalnych i cywilnych ma siłę dowodu rozstrzygającą, gdy sędzia i obydwie strony na nią się zgadzają. W sprawach małżeńskich przysięga faktu dokonanego niema tego znaczenia, jedynie tylko może służyć jako dowód okoliczności, która wpłynęła na prawo oskarżenia małżeństwa jako nieważnego (Vidal V 837).

24. Najważniejszym dowodem we wszelkiego rodzaju sprawach są zeznania świadków, których podług wymagań prawa kwalifikuje sędzia (2298, 2294, 889, 2027, 2369).

25. Sędzia odczyta stronie pozwanej imiona i nazwiska świadków przez powoda podanych, objaśniając, że służy jej prawo wyłączenia ich, jeżeli ma prawne ku temu powody.

26. Świadców, których można wyłączyć, są:

a) niezdolni: małoletni i chorzy umysłowo;

b) podejrzani: wyklęci, krzywoprzysięzcy, wyrokiem sądowym pozbawieni czci, ludzie złych obyczajów —nie zasługujący na wiarę, osobiści wrogowie stron (2293, 2294);

c) nieodpowiedni (incapaces): osoby interesowane w danej sprawie, sędzia, adwokat, opiekunowie w sprawie swego pupila,

ci, którzy wspierają sprawę daną w sądzie lub poprzednio jej pomagali i spowiednicy (k. 889, 2027), mąż w sprawie żony i odwrotnie, krewny lub powinowaty w każdym stopniu linii prostej, a w linii ubocznej do pierwszego stopnia w sprawach krewnych i powinowatych, za wyjątkiem, w sprawach o nieważność małżeństwa, jak również, gdyby ich zeznań wymagało dobro publiczne lub skądinąd w danej sprawie nie możnaby zasięgnąć wiadomości (1757 § 3, n. 3);

d) niezdolni i podejrzani świadkowie nie są bezwzględnie wykluczeni, jeżeli sędzia uzna za stosowne mogą być przesłuchani, ale bez przysięgi i zeznania ich mają jedynie charakter poszlaki (1757, 1974).

e) Ekscepcja, o ile jest uzasadniona lub nie — sędzia roztrząsa i decyduje (1764).

27. Strony, promotor lub obrońca węgła przedstawiają świadków dowolną liczbę, wskazując, co ma każdy świadek zeznać, ale sędzia ma prawo ograniczyć liczbę świadków (1762), strony mogą zrzec się ich zeznań, gdy uznają, że zeznania ich wskutek obrotu sprawy są niepotrzebne, musi się jednak na to zgodzić strona przeciwna (1756, 1619, 1975).

28. Świadców wzywa do sądu sędzia zażądawszy przedtem u właściwego proboszcza opinii o moralnej stronie świadka i jego prawdomówności.

29. Wezwany świadek winien przybyć do Sądu w oznaczonym terminie. Jeżeli nie mógłby tego uczynić, winien przystać do Sądu prawne usprawiedliwienie, inaczej ulegnie karze właściwej. Ukaranym też winien być świadek, który jakkolwiek przybył do Sądu, nie chce jednak przysięgać, zeznawać lub podpisać zeznań (1766).

30. Świadców przed złożeniem zeznań w obecności stron składają przysięgę podług formy przepisanej (1622, 1767).

31. Sędzia może żądać ponownej przysięgi po złożonych zeznaniach, o ile ważne okoliczności za tem przemawiają.

32. Od świadków może Sąd żądać zachowania w tajemnicy tego, o co Sąd pytał i co zeznali, do czasu publikacji akt lub na zawsze (1769, 1623).

33. Świadców przysięgę składają razem, ale zeznaje każdy świadek osobno.

34. Sędzia zadaje pytania tak ad generalia, jak i specialia

35. Pytania w sprawach o nieważność małżeństwa lub święceń formułuje Defensor vinculi i takowe w zapieczętowanej

kopercie daje Sędziemu, który odpieczętowanie w chwili, gdy przystępuje do badania.

36. Pytania tak winny być ułożone, ażeby zawierały generalia, stan sprawy i dotyczyły tych punktów, na które badani mają i mogą odpowiedzieć, a nie zawierały rzeczy zbytecznych, które wiktają sprawę, a jej nie wyjaśniają.

37. Po otrzymanych i zapisanych odpowiedziach stron i świadków przez Notariusza, Sędzia poleca Notariuszowi zeznania te przeczytać, a usłyszawszy odpowiedź, że przeczytane zeznania świadek uznaje za swoje, poleca mu takowe podpisać. Oprócz świadka zeznanie podpisują: Sędzia, notariusz, ewentualnie i Defensor vinculi.

38. Po przesłuchaniu świadków Sędzia przyjmuje wszelkie dowody od strony powodowej, rozpatruje je, odpowiednio kwalifikuje i zapytuje ją, czy ma jakie inne dowody na poparcie. Jeżeli strona oświadczy, że dowodzenie wyczerpane, następuje proces odwodowy, który należy prowadzić w ten sposób, jak proces dowodowy.

39. W sprawach małżeńskich de impotentia lub de matrimonio rato non consummato, wezwani być winni i przesłuchani ze strony powoda i pozwanego świadkowie septimae manus, t. j. świadkowie z rodziny lub osób znających dobrze stosunki stron.

40. W sprawach powyższych powoływani są rzeczoznawcy, którzy odbywają swoje czynności podług instrukcji wydanej przez św. Kongregację de disciplina sacramentorum z dn. 7 maja 1923 r., a mianowicie:

a) Zasięgając zdania Defensora, wybiera rzeczoznawców Sędzia. Dla mężczyzn wybrani być winni dwaj lekarze, a dla kobiet dwie akuszerki. W wyjątkowych okolicznościach mogą być wybrani dla kobiet 2 lekarze lub dla obydwóch stron po jednej osobie (Instr. S. S. S. 1883).

b) Przed przystąpieniem do czynności rzeczoznawcy złożą przysięgę, że spełnią swój obowiązek sumiennie.

c) W oznaczonym przez Sędziego miejscu odbędą inspekcję, której rezultat przedstawią Sądowi na piśmie i będą przesłuchani podług pytań przez Defensora ułożonych.

d) W razie niezgodnych zaświadczeń rzeczoznawców Sędzia zażąda wyjaśnień od każdego z osobna lub też wspólnie od obydwóch. Gdy jednakże wyjaśnienia rzeczoznawców sprawy nie wysświetla, Sędzia zarządzi oględziny uczynić wspólnie obydwom

razem rzeczoznawcom lub też wybierze jednego, a nawet w razie potrzeby i 2 innych rzeczoznawców (1802, 1803).

e) Przy inspekcji kobiety musi byćznaczona matrona, któraby była obecną przy całej czynności, a po świadectwie rzeczoznawców pod przysięgą przez Sąd przesłuchaną.

41. Na żądanie stron w pewnych ważniejszej wagi sprawach Sąd może delegować do przesłuchania sędownie stron lub świadków aż do publikacji akt włącznie kapłanów diecezjalnych.

42. Przy wyborze Sędziów delegowanych Sąd winien przede wszystkim mieć na uwadze sędziów synodalnych lub prosynodalnych. W braku tych może wybrać i kapłanów parafjalnych. Mieć też należy, w miarę możliwości, wzgląd na to, ażeby na Sędziogo nie wybierać proboszcza, z którego parafji strony pochodzą.

43. Sąd wybiera również notariusza i defensora sądu delegowanego lub też daje Sędziemu delegowanemu pod tym względem wolny wybór (1607 § 2)

44. Po ukończeniu procesu dowodowego następuje ujawnienie akt, które podług kan. 1859 polegają na tem, że w dniu przez Sąd naznaczonym Sędzia pozwala stronom i ich adwokatom wglądać nawet w tajne akta procesu i żądać ich odpisów.

W naszej prowincji, wobec zwyczaju oddawna przyjętego, Sąd wyznacza termin ogłoszenia akt, a w dniu oznaczonym Notariusz wobec Sędziogo i wezwanych stron lub ich adwokatów odczytuje wszystkie zeznania świadków i dowody, jakie w danej sprawie podczas prowadzenia procesu wpłynęły.

45. Notariusz, odczytując zeznania świadków, czyta tylko ich odpowiedzi ad specialia, ażeby nie ujawniać ich nazwisk, umieszczonych w odpowiedziach ad generalia.

46. Po opublikowaniu akt procesu winien o tem być sporządzony protokół podpisany przez Sędziogo i Notariusza.

47. Po ogłoszeniu zeznań niewolno przesłuchiwać tych samych świadków w tych samych artykułach, ani też dopuszczać nowych świadków, za wyjątkiem spraw o nieważność małżeństwa lub święceń (kan. 1983, 1903 i 1998).

48. Kiedy strony zapytane przez Sędziogo oświadczą, że wszystkie środki dowodowe wyczerpały, a w sprawach o nieważność małżeństwa lub święceń wypowie, że wszelkie prawne środki do wyjaśnienia istoty rzeczy są wyczerpane, następuje zamknięcie sprawy, a Sąd naznacza termin do obrony i wydania wyroku w danej sprawie, na który wzywa strony.

49. Bronić sprawy mogą strony lub ich adwokaci. W każdym razie obrona winna być wreńczona Sądowi na piśmie. Warunek ten obowiązuje również i defensora vinculi (1862).

50. Niedozwolone są informacje ustne adwokata w kwestjach prawnych lub faktycznych, dotyczących danej sprawy (k. 1640, 1866). Może tylko sędzia dopuścić do krótkiej o niej dyskusji celem wyświeatlenia pewnych niejasnych szczegółów, o czym Notarjusz sporządzi podyktowany przez sędziego protokół (k. 1866 § 2, 3 i 4).

51. Jeżeli strony nie przedstawiają obrony i zdają się na zdanie sądu, wtedy sąd po zbadaniu sprawy przystępuje do wydania wyroku, t. j. do prawnego orzeczenia, mocą którego sąd roztryga sprawę podług dowodów przez strony przedłożonych i w sądzie ropatrywanych.

52. Sędzia wówczas może wyrokować, kiedy w sumieniu jest moralnie przekonany o stanie sprawy na mocy zebranego materiału sądowego, dlatego jest obowiązkiem notarjusza, ażeby przed terminem naznaczonym na wydanie wyroku wszyscy sędziowie, mający brać udział w wyrokowaniu, mieli pokolei dane akta danej sprawy do zaznajomienia się z dowodami w nich zawartymi.

53. W sądach kolejalnych jeden z sędziów z urzędu winien referować daną sprawę, a przed wydaniem wyroku po zreferowaniu sprawy musi nastąpić narada sądowa, na której może być obecny notarjusz i defensor dla objaśnienia pewnych szczegółów sprawy ze strony prawnej merytorycznej.

54. Referent sprawy zda szczegółowy jej stan od początku do zamknięcia sprawy, czy sprawa cała przeprowadzona jest podług wymagań prawa, czy świadkowie i dokumenty dowodzą jasno żądania powoda, czy pozwany dowiódł dokładnie, że zarzuty przeciwko niemu są niesłuszne i w końcu wypowie swój wniosek co do tej sprawy.

55. Po referencie sprawy przewodniczący daje głos sędziemu młodszemu, a po nim starszemu.

56. Jeżeli wszyscy Sędziowie wyrażają jednogłośnie zgodę na wniosek referenta, wydaje Sąd wyrok. Jeżeli nie — to przed wyrokiem winna być krótka dyskusja, a wyrok wydany większością głosów sędziów obecnych, a w każdym razie, każdy z Sędziów doręcza swój wniosek piśmiennie (k. 1871).

57. Wyrok winien rozpoczynać się od wezwania Bożego, następnie podać imiona i nazwiska Sędziów, Defensora, Nota-

rjusza, powoda, pozwanego lub ich pełnomocnika, w sprawach karnych—promotora, streszczenie faktu, żądania stron, a wreszcie postanowienie Sądu i na czym ono zostało oparte.

58. Wyrok głosić należy wobec zawezwanych stron.

59. Notarjusz wyrok z motywami da do podpisu Sędziów, a za zgodą i podpisem Oficjała wydaje stronom na ich żądanie jego kopje.

60. Od wyroku I instancji można zgłaszać apelację w ciągu 10 dni, licząc od zawiadomienia stron o treści wyroku.

61. Apelację można zakładać zaraz po ogłoszeniu wyroku lub też piśmiennie za pośrednictwem poczty. Jeżeli strona apeluje ustnie, Notarjusz winien bezwzględnie wpisać apelację w aktach (k. 1882, 1707).

62. W sprawach o unieważnienie małżeństwa obowiązany apelować Defensor, jeżeli został wydany wyrok unieważniający małżeństwo (k. 1986, 1987).

63. Dla Sądu Sandomierskiego II instancją jest Sąd Metropolitalny Warszawski (k. 274, 1594.)

64. Bezpośrednio do Stolicy Apostolskiej należy się odwoływać.

od orzeczenia: a) nakładającego suspensę ex informata conscientia (k. 2194).

b) wydalającego z zakonu (k. 647 § 2).

c) zakazującego czytania ksiąg (k. 1395 § 2).

d) zmieniającego zasadniczo beneficjum (k. 1428 § 3).

65. Wyrok staje się prawomocnym (res iudicata), jeżeli w tej samej sprawie w różnych sądach zapadły równobrzmiące orzeczenia lub od którego niema apelacji.

66. Apelacja może mieć podwójny skutek:

a) zawieszanie wykonania wyroku (effectus suspensivus)

b) nie wstrzymuje wykonania wyroku (eff. devolutivus).

Z reguły każda apelacja wstrzymuje wyrok, chyba, że nie wstrzymanie wyroku wyraźnie w sprawie jest zaznaczone (k. 1889).

67. W sprawach małżeńskich, jeżeli wyrok w drugiej instancji o ich nieważności zostanie zatwierdzony, a Obrońca nie wnieśli apelacji do wyższego trybunału, to po upływie 10 dni, licząc od zawiadomienia od wyroku, strony, mogą zawrzeć ponowne związki (k. 1987).

68. Sam Ordynariusz przy współudziale tylko Defensora i po przesłuchaniu stron drogą skróconego procesu rozstrzyga sprawy małżeńskie wtedy, gdy małżeństwo zostało zawarte mimo przeszkód: różności wiary, wyższych święceń, ślubu uroczystego czystości uprzedniego małżonka, pokrewieństwa, powinowactwa lub pokrewieństwa duchowego (k. 1990).

69. W powyższych sprawach wtedy tylko rozpoczyna się proces zwyczajny, gdy na skutek założenia rekursu do wyższej instancji przez Defensora, takowa nie zaaprobuje wyroku poprzedniego (k. 1992).

70. Sam Ordynariusz bez współudziału Defensora, a nawet proboszcz, po poprzednim odniesieniu się do Ordynariusza, może orzec o nieważności małżeństwa w następujących wypadkach:

a) jeżeli obydwie strony katolickie, gdzie obowiązywało prawo Soboru Trydenckiego „Tametsi” lub dekretu „Ne temere,” po otrzymaniu rozwodu cywilnego pragną zawrzeć małżeństwo w kościele katolickim, albo konwalidować ponownie zawarte małżeństwo cywilne;

b) jeżeli strona katolicka zawarła małżeństwo z akatolicką w miejscu podległym prawu „Tametsi” lub „Ne temere”, poczem uzyskawszy rozwód cywilny, pragnie ze stroną katolicką połączyć się węzłem małżeńskim podług praw kościoła katolickiego;

c) jeżeli odstępcy od wiary katolickiej, którzy w apostazji zawarli małżeństwo bądź cywilne, bądź w świątyni akatolickiej, a po uzyskaniu rozwodu cywilnego wracają do kościoła katolickiego i zamierzają wejść w nowe związki małżeńskie ze stroną katolicką. (Orzeczenie Komisji dla tłumaczenia Nowego Kodeksu z dn. 16 października 1919 r. A. A. S. XI, 477).

71. Sprawy karne z porozumieniem Ordynariusza mogą być prowadzone zawsze sumarycznie.

72. Koszta sądowe ponosi strona wnosząca skargę, a pozwana, o ile żąda pewnych usług Sądu. Koszta te są następujące:

a) opłata adwokatów i prokuratorów według ugody stron;
 b) opłata świadków również stosownie do ugody;
 c) opłata rzeczoznawców i matrony w sprawach de impotentia i de inconsummatione matrimonii, którą ponoszą strony stosownie do swej zamożności;

d) przy wniesieniu sprawy strona skarżąca wnosi 50 zł. na wydatki rzeczowe;

e) po stwierdzeniu sporu w sprawie o nieważność małżeństwa 100, o separację 50 zł;

f) po ogłoszeniu wyroku powód (dka) 50 zł.

g) jeden odpis wyroku dany będzie bezpłatnie;

h) za wszelkie odpisy sprawy po 5 zł, od karty i po 5 zł. wszelkie zaświadczenie sądowe;

i) koszty stemplowe ponoszą strony;

k) jeżeli wypadnie któremu z członków Sądu wyjechać na badanie sprawy, pobierać będzie od stron 10 zł. djet dziennie i koszty biletów w obydwie strony II-ej klasy i przejazdy od stacji kolejowej;

l) również strony poniosą koszty związane z badaniem sądowym przeprowadzonym przez delegatów poza Sandomierzem.

73. Ilość i jakość kosztów sądowych wyznacza Ordynarjusz, do którego również należeć będzie w razie istotnej niezamożności zapłacenia ich, poświadczonej przez właściwego proboszcza stron, zmniejszenie ich, a ubogim zupełnie bezpłatnie (k. 1909, 1, 2,—1914).

74. Dla biednych Ordynarjusz wyznaczy adwokata przy każdej sprawie lub ogólnie dla wszystkich spraw, wnoszonych przez biednych do Sądu Biskupiego (1914, 1916, 1).

3.

Instrukcja dla Sądu Delegowanego do przesłuchania świadków w sprawach o nieważność małżeństwa.

1. Sędzia Delegowany po otrzymaniu delegacji do przesłuchania stron lub świadków o nieważność małżeństwa, winien zawiadomić o tem naznaczonych przez Sąd do tej czynności Notarjusza i Obroncę Węzła Małżeńskiego i przesłać pozwy do stron i świadków do stawienia się na miejsce wybrane na Sąd Delegowany i ściśle naznaczony termin na badanie sądowe.

Wszyscy delegowani przed przystąpieniem do swoich czynności winni złożyć prawem przepisaną przysięgę podług formy do delegacji załączonej, Sędziowie Synodalni i Prosynodalni przysięgi nie składają.

2. Na pozwach przesyłanych do stron winni być wypisani na drugiej stronie pozwu wszyscy świadkowie, którzy mają być w oznaczonym czasie przesłuchani. Gdyby strony miały jakie

zarzuty przeciwko wezwanym świadkom, to najpóźniej w 3 dni po otrzymaniu pozwu winny o tem zawiadomić Sąd Delegowany, motywując takowe. (kan. 1764 § 4).

3. Jeżeli przeciwko świadkom którejkolwiek ze stron zostało założone przez stronę przeciwną wyłączenie, Sąd Delegowany ekscepcję tę rozpatrzy i, jeżeli zarzut poczyniony świadkowi okaże się słuszny i udowodniony przez dokumenty nie podlegające wątpliwości lub zeznania ad hoc powołanych świadków,—świadka ekspcyowanego do zeznań nie dopuści, o czym w aktach sprawy ma być spisany odpowiedni protokół. (kan. 1764).

4. W sprawach o nieważność małżeństwa mogą być dopuszczani krewni i powinowaci stron, a wyłączają się tylko: obłąkani, niepełnoletni, zniestawieni, krzywoprzysięzcy, jawni nieprzyjaciele stron i niechrześcijanie.

5. W dzień wyznaczony dla zbadania świadków Sędzia Delegowany wzywa do sali badań strony i wszystkich świadków. W krótkich słowach przedstawia im ważność przysięgi i upomina, ażeby w zeznaniach swoich nie kierowali się żadnemi względami, lecz mówili szczerą prawdę, a następnie odbiera od nich przysięgę według formy przy delegacji załączonej.

6. Przysięgę podpisują świadkowie, Sędzia Delegowany, Notarjusz i Defensor.

7. Po złożeniu przysięgi Sędzia Delegowany zatrzymuje w sali badań jednego świadka, otwiera kopertę, w której są umieszczone pytania Defensora i podług tych pytań bada świadka, którego zeznania, o ile można, według własnych słów świadka Notarjusz pisze w protokóle.

8. Po otrzymaniu odpowiedzi na wszystkie pytania Notarjusz odczytuje zeznania, które świadek, gdy uzna za swoje, podpisuje. Zeznania te podpisują również Sędzia Delegowany, Defensor i Notarjusz.

9. Gdyby zaś świadek do zeznań swoich chciał dodać lub w jakim miejscu protokołu żądał poprawki, to Sędzia Delegowany może na to zezwolić. Poprawki w zeznaniach winny być sygnowane podpisem Notarjusza.

10. Gdyby który ze świadków nie chciał składać przysięgi, to zeznawać może, lecz na początku zeznania tego świadka Notarjusz winien wyraźnie napisać, że świadek dany składa zeznania bez przysięgi.

11. Gdyby który z wezwanych świadków stanął, lecz nie chciał ani przysięgać ani czynić zeznań,—nie należy go do tego

zmuszać, tylko zapytać się o przyczynę i stosowną wzmiankę o tem w protokóle uczynić.

12. Po zbadaniu wszystkich świadków Sąd Delegowany zawiaduje strony i zapyta, czy mają co dodać do sprawy. Jeżeli dadzą odmowną odpowiedź, a akta są przysłane w całości, — za specjalnem pozwoleniem Sądu w delegacji ogólnej umieszczonem, — można przystąpić do opublikowania akt całej sprawy (kan. 1782).

13. Przy publikacji akt pozostawia się roztropności Sędziemu czytanie nazwisk świadków i ich odpowiedzi ad generalia (kan. 1772).

14. Po publikacji winien być napisany odpowiedni protokół, przejrzone wszystkie przysłane przez Sąd akta i pełnomocnictwa, należy skontrolować, czy każdy ze świadków ma opinię o wiarygodności przez swojego proboszcza wydaną i przy stosownej odezwie, w której będzie sprawozdanie z przeprowadzonej czynności, pocztą poleconą z recepisem zwrotnym przysłać do Sądu.

15. W niektórych sprawach małżeńskich Sąd deleguje do przesłuchania świadków septimae manus, tj. po 7 świadków dla każdej strony procesujących się, ażeby zeznawali o ich prawdziwości.

16. Świadców tych po złożeniu przez nich przysięgi, przesłuchiwać będzie Sąd Delegowany podług pytań, jakie prześle obrońca W. M. w sposób, jaki jest przepisany wyżej dla świadków zwykłych z tą tylko różnicą, że:

a) najpierw są przesłuchani świadkowie powoda, a potem pozwanego w tym porządku, że najpierw przesłuchiwana jest bliższa i dalsza rodzina, a potem służba i przyjaciele lub znajomi;

b) że świadkowi po złożeniu zeznania Sędzia poleca przeczytać zeznania w całości lub w części tego ze współmałżonków procesujących się, który świadka jako swego przedstawił, i żąda od świadka odpowiedzi, czy strona zeznała prawdę.

17. Ze względu na to, że każda sprawa o nieważność małżeństwa należy do spraw b. wielkiej wagi, Sędzia Delegowany postara się o to, ażeby czynności swoje ukończył w terminie nie przekraczającym miesiąca i to pod wielką odpowiedzialnością swojego kapłańskiego sumienia, które wzdryga się na samą myśl o uczynieniu krzywdy bliźniemu.

4.

Instrukcja dla Sądu Delegowanego w sprawach małżeńskich o separację.

1. O ile w Sądzie nie było próby pojednania zwaśnionych małżonków i zawiązania sporu, Sąd Delegowany przystąpi do tych czynności.

2. Próba pojednania powinna odbywać się w ten sposób, że Sąd Delegowany za pomocą pozwów piśmiennych winien zawiązać do siebie strony zwaśnione i, używając możliwych środków, starać się o ich pojednanie.

3. Gdy pojednanie nastąpi, po spisaniu o tem odpowiedniego protokołu, zwrócić należy akta do Sądu Biskupiego.

4. Gdyby strona oskarżona nie stanęła do próby pojednania, powinna być wezwana na drugi termin pod zagrożeniem, że—w razie ponownego niestawiennictwa—sprawa będzie prowadzona zaocznie.

5. Jeżeli pojednanie małżonków nie nastąpi, co w protokole winno być naznaczone, Sąd Delegowany rozpocznie proces separacyjny od przesłuchania stron.

6. Przesłuchanie strony Sędzia wraz z Notarjuszem odbywać będzie w ten sposób, że najpierw osobno przesłucha stronę skarżącą według następujących pytań:

1) ad generalia; imię, nazwisko, wiek, religja, kiedy strona była u spowiedzi św. i czy sądownie karana nie była.

2) ad specialia:

a) co zarzuca stronie oskarżonej;

b) kto każdy z zarzutów poszczególne poświadczy (imię, nazwisko i zamieszkanie świadka);

c) z czyjej winy i na jaki czas żąda separacji.

7. Składanie zeznania Notarjusz pisze, a po ich zakończeniu głośno przeczyta, a gdy strona uzna je za swoje, musi takowe stwierdzić swoim podpisem. Zeznanie to podpisuje również Sędzia Delegowany i Notarjusz.

8. Po tej czynności Sędzia Delegowany przywołuje stronę oskarżoną, odczytuje poczynione jej zarzuty, a następnie poddaje ją badaniu według pytań:

1) ad generalia: imię, nazwisko, wiek, religja, kiedy odbyto ostatnią spowiedź i czy sądownie nie była strona karana.

2) ad specialia:

a) czy przyznaje się do poczynionych sobie zarzutów?

b) czy ma co do zarzucenia powołanym przez stronę przeciwną świadkom, jeżeli tak, to co mianowicie i czem zarzuty udowodni?

c) czy życzy sobie także separacji, a jeżeli tak, to z czyjej winy i na jaki czas?

d) czy czyni stronie przeciwnej jakie zarzuty, jakie mianowicie i kto je poświadczy?

e) jeżeli nie czyni, to czy bronić się będzie?

9. Po otrzymaniu zeznań uczynionych przez stronę pozwaną i gdy takowe uzna za swoje, strona pozwana je podpisze wraz z Delegowanym i Notarjuszem.

10. Jeżeli strona pozwana poczyniła stronie skarżącej zarzuty, należy stronę tę wezwać powtórnie, odczytać jej zarzuty i zapytać, czy się przyznaje do nich i czy ma co przeciwko postawionym przeciw sobie świadkom. Odpowiedź ma być zapisana w protokóle.

Uwaga. Prawo ekscpekcji świadka służy, jeżeli świadek jest: 1. obłąkany; 2. ślepy lub głuchy; 3. przekupiony; 4. niepełnoletni; 5. znieśławiony (infamis); 6. krzywoprzysięzca; 7. współnik winy lub nieprzyjaciel którejkolwiek ze stron. 8. niechrześcijanie nie są pożądanymi w charakterze świadków. Czy wyłączenie (exemptio) jest uzasadnione lub nie, Sędzia decyduje po zbadaniu motywów.

11. Badanie świadków po ich wezwaniu do miejsca na Sąd wyznaczonego odbywa Delegowany w ten sposób, że najpierw wzywa do sali badań świadków strony powodowej, w krótkich słowach przedstawia im ważność przysięgi i upomina, ażeby w zeznaniach swoich nie kierowali się żadnymi względami, lecz mówili szczerą prawdę, a następnie odbiera od nich przysięgę podług formy przy delegacji załączonej.

12. Po złożeniu przysięgi i podpisaniu jej roty przez świadków—Delegowany zatrzymuje w sali badań jednego.

13. Każdy świadek ma być badany osobno przez Delegowanego, a zeznania świadków zapisane przez Notarjusza.

14. Świadek ma być badany według następujących pytań:

1) Imię, nazwisko, wiek, wyznanie, zajęcie, miejsce zamieszkania? Czy spełnia obowiązki religijne? Czy nie był sądownie karany?

2) Skąd i od jakiego czasu zna świadek strony procesu—jace się?

3) Co i skąd świadkowi wiadomo o każdym poszczególne zarzucie, do poświadczenia którego przez stronę został wezwany?

Uwaga. Należy zwrócić uwagę i w protokóle odnotować, z jakiego źródła czerpie świadek swe wiadomości, czy sam widział, czy słyszał i od kogo, czy też mówi na zasadzie ogólnej opinji? Gdzie i kiedy dany fakt miał miejsce?

4) Czy i co więcej ma świadek do powiedzenia dla wyjaśnienia sprawy?

15. Przy spisaniu zeznań trzymać się należy, o ile można, wyrażeń świadka.

16. Po spisaniu odpowiedzi zeznanie powinno być świadkowi odczytane i podpisane przez niego, Delegowanego i Notariusza.

17. W powyższy sposób mają być badani i następni świadkowie, każdy osobno, a po spisaniu zeznań ostatniego świadka dowodowego protokół się zamyka i Delegowany przystępuje do—

18. Publikacji instrukcji dowodowej, t.j. wzywa obie strony bez świadków i odczytuje im zeznania świadków strony skarżącej bez wymienienia nazwisk i odpowiedzi ad generalia (pyt. a. b.).

19. Po opublikowaniu zeznań Delegowany zapytuje stronę oskarżoną, czy ze swej strony będzie stawiała świadków dla obalenia lub wyjaśnienia instrukcji dowodowej i jakich mianowicie.

20. Otrzymawszy na powyższe pytanie odpowiedź twierdzącą, Delegowany wyznacza termin, przed upływem którego mają być ci świadkowie przedstawieni do wykwalifikowania — co, gdy nastąpi, przystępuje do przeprowadzenia.

21. Instrukcji odwodowej, która winna być przeprowadzona, jak instrukcja dowodowa (nr. 12 do 20 włącznie).

22. Po publikacji instrukcji odwodowej Delegowany dochodzenie w sprawie zamyka i ze stosowną od siebie odczwą akta sprawy przesyła Sądowi Duchownemu w Sandomierzu.

23. Ze względu na to, że każda sprawa separacyjna należy do spraw b. wielkiej wagi, Delegowany Sędzia postara się o to, ażeby czynności swoje ukończyć w przeciągu trzech tygodni i to pod wielką odpowiedzialnością swojego kapłańskiego sumienia, które wzdyga się na samą myśl o uczynieniu krzywdy bliźniemu.

Sandomierz, dnia 12 grudnia 1932 r.

† WŁODZIMIERZ, Biskup.

BIBLIOTEKA
Wyższego Seminarium Duchownego
w SANDOMIERZU

32402